

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

ЧЕРНЯК ЄВГЕН ОЛЕКСАНДРОВИЧ

УДК 331.556.4

**МІЖНАРОДНА ТРУДОВА МІГРАЦІЯ У СИСТЕМІ ФАКТОРІВ
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ КРАЇН**

**Спеціальність 08.00.02 – Світове господарство і міжнародні економічні
відносини**

**АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук**

КИЇВ – 2016

Дисертація на правах рукопису.

Робота виконана на кафедрі міжнародної економіки та маркетингу Київського національного університету імені Тараса Шевченка Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник доктор економічних наук, професор
Старостіна Алла Олексіївна,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, завідувач кафедри міжнародної економіки та маркетингу

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Грабинський Ігор Михайлович,
Львівський національний університет імені Івана Франка, завідувач кафедри міжнародних економічних відносин

кандидат економічних наук, доцент
Ольшевська Ірина Петрівна,
ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»,
доцент кафедри міжнародної економіки

Захист відбудеться “27” грудня 2016 р. о 10 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.001.02 в Інституті міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка за адресою: 04119, м. Київ, вул. Мельникова, 36/1, зал засідань вченої ради.

З дисертацією можна ознайомитися у Науковій бібліотеці імені М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка за адресою: 01601, м. Київ, вул. Володимирська, 58, к.12.

Автореферат розісланий “25” листопада 2016 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
доцент

Л.С.Поліщук

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Одним з найпомітніших проявів глобалізації є посилення міжнародних міграційних процесів. Зазначені явища не обминули і Україну, участь якої у міграційних потоках дедалі відчутніша. Україна стала одним з основних суб'єктів євразійських міграційних процесів. Удосконалення політики з регулювання міжнародної трудової міграції дасть змогу Україні підвищити якість трудових мігрантів, що приїздять з-за кордону, а також перешкодити втраті носіїв НТП, які матимуть змогу працевлаштуватися всередині країни. Водночас завдяки змінам у міграційній політиці має зменшитися рівень безробіття в Україні.

Із удосконаленням державного регулювання міжнародної трудової міграції залучені іноземці матимуть порівняно високий рівень професійної підготовки та завдяки власним знанням сприятимуть покращанню результатів діяльності підприємств. Це дозволить підвищити конкурентні показники українських компаній на світових ринках. До того ж формування ефективної політики щодо міжнародної трудової міграції сприятиме покращанню міжнародного іміджу нашої країни та стане важливим кроком на шляху України до ЄС.

Процеси міжнародної трудової міграції на сучасному етапі ринкової трансформації економіки як відносно нове для нас явище є мало дослідженим і потребує особливої уваги з боку науковців і державних інституцій. А тим часом у світових наукових дослідженнях вже існують достатньо змістовні моделі системного втручання в процес міждержавної трудової міграції населення. Насамперед, це праці М.І. Абели, І. Авада, Дж. Біяка, А. Бергемана, Дж. Борхаса, Г. Брукера, С. Дустьмана, А. Зайцевой, М. Каханця, О. Кирєєва, А. Кіма, Е. Коллет, К. Макконела, П. Мартіна, Д.Г. Пападемеріу, Д. Рата, Дж.Саймона, М. Фікса, К. Циммермана та інших.

Вагомий внесок у процес дослідження теорії і практики міжнародної трудової міграції, удосконалення організаційних, економічних та правових важелів її регулювання зробили провідні вітчизняні вчені: В.Д. Базилевич, В.М. Геєць, А.П. Гайдуцький, І.М. Грабинський, Ю.П.Гуменюк, Е.М. Лібанова, О.А. Малиновська, С.А. Мельник, І.П. Ольшевська, С.І. Пирожков, О.В. Позняк, Т.І. Ромащенко, А.П.Румянцев, А.О. Старостіна, М.О. Стасюк, О.І.Ступницький, В.І. Федосова, А.С. Філіпенко, О.У. Хомра, С.Б. Чехович та інші. Досить детальний аналіз міграції в Україні щорічно робить Представництво Міжнародної організації з міграції в Україні.

Незважаючи на те, що ряд важливих аспектів міжнародної трудової міграції знайшли відображення у працях зарубіжних та вітчизняних дослідників, окремі важливі проблеми, зокрема методики оцінки впливу міграційних потоків на основні макроекономічні показники розвитку та рівень конкурентоспроможності країн, питання імплементації зарубіжного досвіду в практику державного регулювання цих процесів, дослідження проблемних ситуацій, що утворюються в регіонах внаслідок міграції, взаємовплив стану економіки, соціальної сфери та міжнародної трудової міграції на їх розвиток, удосконалення системи

інформаційного і статистичного забезпечення ще певною мірою залишаються поза увагою вчених і практиків.

Міжнародна трудова міграція дозволяє отримати низку переваг для національної економіки. Це, насамперед, валютні перекази, які надходять всередину країни від громадян, що працюють за кордоном; використання іноземного досвіду вітчизняними компаніями через залучення кваліфікованих іноземних робітників; підвищення кваліфікації іммігрантів, які повертаються в країну після роботи за кордоном. Основними ж проблемами, які створює міжнародна трудова міграція, є використання компаніями дешевої робочої сили з-за кордону, що призводить до збільшення безробіття всередині країни; «відтік інтелекту», що є проблемою у контексті перспектив НТП, тощо.

Актуальність даної тематики дослідження зумовлена необхідністю розробки дієвих механізмів державного регулювання міжнародної трудової міграції у контексті використання міграційного потенціалу для підвищення конкурентоспроможності країни. Зростаючі обсяги міжнародних міграційних потоків здійснюють відчутний вплив на основні економічні показники і, як наслідок, на конкурентоспроможність національної економіки. Таким чином, регулювання міжнародної трудової міграції відіграє значну роль у виконанні такого стратегічного завдання будь-якої держави, як підвищення конкурентоспроможності національної економіки.

Проблемі міжнародної конкурентоспроможності національної економіки присвячені роботи вітчизняних та зарубіжних науковців. До них можна віднести праці Л.Л. Антонюк, Я.Б. Базилюк, Я.А. Жаліла, І.В.Крючкової, М. Портера, Х. М. Дрзенік, Х. Сала-і-Мартіна та інших.

Актуальність зазначених проблем зумовила вибір теми дисертаційної роботи, її мету, завдання, а також логіку викладення матеріалу.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри міжнародної економіки та маркетингу економічного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка в межах комплексної держбюджетної теми №11БФ040-01 «Модернізація економіки України на засадах сталого соціально-економічного розвитку: закономірності, протиріччя, ризики» (номер державної реєстрації 0111U006456). Особистий внесок автора полягає в розробці комплексу рекомендацій із вдосконалення процесу регулювання міжнародної трудової міграції в Україні, які дозволяють підвищити міжнародну конкурентоспроможність національної економіки та покращити імідж країни в цілому.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є узагальнення теоретичних підходів і розробка рекомендацій щодо державного регулювання міжнародної трудової міграції для посилення міжнародної конкурентоспроможності національної економіки.

Для досягнення цієї мети у дисертації поставлено та вирішено такі основні завдання:

– систематизувати теоретичні підходи до сутності сучасних міжнародних міграційних процесів;

- визначити основні переваги та недоліки міжнародної трудової міграції для економіки країни;
- виявити закономірності сучасних міжнародних міграційних процесів;
- визначити глобальні чинники впливу міжнародних міграційних процесів на політику держави;
- виявити вплив міжнародної трудової міграції на конкурентоспроможність країн;
- узагальнити досвід провідних країн світу в галузі регулювання міжнародної трудової міграції;
- запропонувати інструменти державного регулювання міжнародної трудової міграції в Україні.

Вирішення поставлених завдань дозволить дослідити сучасні тенденції міжнародних міграційних процесів та на основі цього розробити комплекс рекомендацій щодо вдосконалення державного регулювання міжнародної трудової міграції в Україні.

Об'єктом дослідження є процеси міжнародної трудової міграції.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні засади державного регулювання міжнародної трудової міграції для посилення міжнародної конкурентоспроможності країн.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених у дисертаційній роботі завдань були використані загальнонаукові та спеціальні методи дослідження. Для розробки і обґрунтування основних положень дослідження використано діалектичний метод пізнання – при дослідженні закономірностей та особливостей розвитку сучасних процесів міжнародної міграції, при визначенні специфіки та принципів регулювання міжнародних міграційних процесів в провідних європейських країнах, при обґрунтуванні методологічних та методичних положень щодо вдосконалення державної політики України в сфері регулювання міжнародної трудової міграції (пп. 1.1, 1.2, 3.2, 3.3); методи аналізу та синтезу, компаративний метод – при вивченні позитивних та негативних впливів міжнародної міграції на економіку країни, їх оцінці (пп. 2.1, 3.1, 3.2); метод системного аналізу – при розробці комплексу інструментів державного регулювання міжнародної міграції (пп. 2.3, 3.3); економетричний метод – при дослідженні соціально-економічних факторів, що впливають на міжнародну трудову міграцію, та при розробці моделей прогнозування міжнародного міграційного руху в Україні (пп. 2.1, 2.2). Також було використано певною мірою широке коло інших методів загальнонаукового, економіко-статистичного аналізу та дослідження міжнародних економічних відносин (пп. 1.3, 2.1).

Інформаційною базою дослідження є праці вітчизняних та зарубіжних вчених щодо проблем державного регулювання міжнародної трудової міграції, грошових переказів мігрантів, міжнародної конкурентоспроможності національної економіки, офіційні видання вітчизняних та зарубіжних організацій, дані інформаційних та статистичних бюлетенів, статистичні дані Державної служби статистики України, Державної служби зайнятості України, Національного банку України, Міністерства закордонних справ України, Закони України та нормативно-правові акти Кабінету Міністрів України, статистичні дані

Міжнародної організації з міграції, Міжнародної організації праці, періодичні видання, наукові збірники, матеріали науково-практичних конференцій, навчальні посібники, монографії, ресурси мережі Інтернет та власні розрахунки автора. Дисертаційна робота виконана з використанням комп'ютерних технологій, зокрема програмних пакетів EViews та MS Excel.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в розробці та обґрунтуванні методологічних підходів щодо державного регулювання міжнародної трудової міграції та її впливу на міжнародну конкурентоспроможність країн.

Основні результати, що були одержані у дисертаційній роботі та становлять наукову новизну, полягають у такому:

вперше:

– розроблено комплекс рекомендацій із вдосконалення регулювання міжнародної трудової міграції в Україні на основі досвіду розвинених країн. Сформульовано поняття «сертифікат трудового мігранта» як документ, що містить низку відомостей про міжнародного мігранта, його освіту, професійні навички та соціальний статус, дозволяючи спростити процедуру якісного відбору серед мігрантів, які приїздять до країни; введено та обґрунтовано поняття «золотий мігрант» як особа, чия еміграція або імміграція призведе до максимізації позитивного впливу на ринок праці країни його походження та дозволить підвищити ефективність діяльності підприємства, яке працевлаштовує його в приймаючій країні;

удосконалено:

– теоретичні підходи щодо аналізу впливу міжнародної трудової міграції на економіку країн та охарактеризовано його позитивні та негативні аспекти. Це дозволило довести наявність впливу міжнародних міграційних процесів на міжнародну конкурентоспроможність національної економіки в цілому та на кожну з 12 основних її складових відповідно до Глобального індексу конкурентоспроможності;

– теоретичні засади оцінювання впливу грошових переказів мігрантів на основні економічні показники та врахування динаміки їх обсягів при здійсненні державного регулювання міжнародної трудової міграції. Встановлено, що обсяг грошових переказів залежить від кваліфікації працівників; з метою вивчення впливу цієї залежності на обсяг грошових переказів було розроблено економіко-математичну модель. Дана модель показує, що обсяг переказуваних грошей міжнародним трудовим мігрантом у країну походження перебуває у прямій залежності від його кваліфікації та професійних навичок;

набули подальшого розвитку:

– концепція дауншифтіngu як добровільної відмови від повного використання власних знань та навичок, переходу із більш високо оплачуваної роботи на менш оплачувану. Запропоновано поняття «примусовий дауншифтіng» – вимушене працевлаштування внутрішніх мігрантів на гірших умовах, ніж вони мали до міграції. Це явище дозволяє виробникам знизити видатки та не погіршити якість виробничого процесу за допомогою залучення на роботу внутрішніх мігрантів;

– методи оцінювання ймовірності виїзду висококваліфікованих працівників за кордон («відтік мізків») з використанням нормального наближення, які дозволяють оцінити рівень еміграції для визначеного рівня професійних навичок мігранта. Показано залежність ймовірної еміграції від середнього рівня заробітної плати у країні, що приймає мігранта та у країні його походження, а також – від рівнів середніх індивідуально-специфічних та фіксованих міграційних витрат.

Практичне значення одержаних результатів полягає у вдосконаленні методологічних підходів щодо формування державної політики з регулювання міжнародної трудової міграції та впровадженні нових методів відбору й контролю міжнародних трудових мігрантів. Застосування рекомендацій дозволить домогтися покращання основних економічних показників держави, підвищення рівню добробуту населення та подолання соціальних суперечностей, що надзвичайно важливо в умовах невизначеності зовнішнього середовища та глобалізації економічних процесів.

Методологічні підходи щодо державного регулювання міжнародної трудової міграції, викладені у дисертації, були використані при виконанні НДР № 3.1.7.69 «Макроекономічна збалансованість в системі моделей розвитку економіки України» (державний реєстраційний номер 0111U003974) ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України» (довідка № 135-16/198 від 14.03.2014 р.).

Методологічні підходи щодо оцінки взаємозв'язків між міграцією та показниками конкурентоспроможності національної економіки, викладені у дисертації, були використані при виконанні НДР «Довгострокові наслідки зовнішніх трудових міграцій населення України: методологія та практика оцінювання» (державний реєстраційний номер 0112U006753) Інституту демографії та соціальних досліджень ім. М.В.Птухи НАН України (довідка № 181-6/245 від 14.07.2014 р.). Впровадження поняття «золотий мігрант» як одного з інструментів державного регулювання міжнародної трудової міграції дозволяє максимізувати ефективність окремих галузей економіки та, відповідно, покращити національну конкурентоспроможність в цілому.

Основні положення дисертаційної роботи щодо розробки комплексу рекомендацій з вдосконалення регулювання міжнародної трудової міграції в Україні на основі досвіду розвинених країн, а також методологічні підходи до оцінки взаємозв'язків між міграцією та показниками конкурентоспроможності національної економіки були впроваджені у навчальний процес на економічному факультеті Київського національного університету імені Тараса Шевченка при проведенні лекцій та семінарських занять з курсів «Міжнародна економіка» та «Глобалізація економіки та регіоналізм» для студентів напряму підготовки «Міжнародна економіка» (довідка № 013/61 від 13.03.2015 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є завершеною, самостійною науковою працею, в якій висвітлені власні ідеї і розробки автора, що дозволили вирішити поставлені у роботі завдання. Аналіз закономірностей міжнародної трудової міграції та її впливу на міжнародну конкурентоспроможність країн, розроблений комплекс рекомендацій із вдосконалення регулювання міжнародної трудової міграції в Україні належать автору. Використані в дисертації положення та гіпотези інших авторів мають відповідні посилання. З наукових праць,

опублікованих у співавторстві, в дисертаційній роботі були використані лише ті ідеї, положення та висновки, які одержані автором особисто.

Апробація результатів дисертації. Основні положення, висновки та результати дисертаційної роботи обговорювались на наукових семінарах кафедри міжнародної економіки та маркетингу Київського національного університету імені Тараса Шевченка та знайшли відображення в доповідях автора на 24 міжнародних наукових та науково-практичних конференціях: VIII, IX, X Міжнародних науково-практичних конференціях студентів, аспірантів та молодих вчених “Шевченківська весна: Економіка” (22-26 березня 2010 р., 21-25 березня 2011 р., 19-23 березня 2012 р., м.Київ); Міжнародній науково-практичній конференції “Прогнозування соціально-економічних процесів” (ПСЕП-2010) (3-5 червня 2010 р., м.Бердянськ); III, IV, V, VII, VIII Міжнародних конференціях “The Economies of Balkan and Eastern Europe Countries in the changed word” (3-5 травня 2011 р., м. Пітешті, Румунія; 11-13 травня 2012 р., м. Софія, Болгарія; 9-12 травня 2013 р., м. Стамбул, Туреччина; 8-10 травня 2015 р., м. Кавала, Греція; 5-8 травня 2016 р., м. Спліт, Хорватія); V, VI Міжнародних конференціях “International Conference On Information Technologies in Agriculture, Food and Environment” (НАІСТА-2011, НАІСТА-2013) (8-11 вересня 2011 р., м. Скіатос, Греція; 19-23 вересня 2013 р., м. Корфу, Греція); Міжнародній науково-практичній конференції молодих вчених, аспірантів та студентів “Формування сучасної теорії та практики маркетингу в умовах глобалізації” (15-16 березня 2012 р., м.Київ); Міжнародній науково-практичній конференції “Прогнозування соціально-економічних процесів” (ПСЕП-2012) (7-8 червня 2012 р., м.Бердянськ); Міжнародній науково-практичній конференції “The Global Challenges for Economic Theory and Practice in SEE Countries” (11-12 жовтня 2012 р., м.Київ); Міжнародній науково-практичній конференції “Соціально-екологічні аспекти формування стратегічного потенціалу сталого розвитку України та її регіонів” (18 грудня 2012 р., м.Київ); XIII Міжнародній науково-практичній конференції “Конкурентоспроможність національної економіки” (19 квітня 2013 р., м.Київ); Міжнародній науково-практичній конференції “Економічні механізми стимулювання соціально-економічного розвитку” (22-23 листопада, 2013 р., м.Ужгород); Міжнародній науково-практичній конференції “Соціально-демографічні зрушення: чинники та перспективи” (17-18 грудня 2013 р., м.Київ); VIII Міжнародній конференції “International Conference of Political Science, International Relations and Security Studies” (23-25 травня 2014 р., м. Сібіу, Румунія); I, II Міжнародних науково-практичних конференціях “Механізми, стратегії, моделі та технології управління економічними системами за умов інтеграційних процесів: теорія, методологія, практика” (2-4 жовтня 2014 р., м.Хмельницький; 8-9 жовтня 2015 р., Хмельницький-Яремче); II Міжнародній конференції “Глобальні виклики для навколишнього середовища і ресурсної економіки в країнах Центральної та Східної Європи: безпека та сталий розвиток” (GCERECSEE’2014) (9-11 жовтня 2014 р., м.Київ); Міжнародній конференції “Sustainable Spatial Development Nowadays: Challenges and Perspectives” (25-26 листопада 2015 р., Париж, Франція); XXVIII Міжнародній конференції “Problems of Decision Making under Uncertainties (PDMU-2016)” (25-30 серпня 2016, м.Брно, Чеська Республіка).

Публікації. Основні положення та висновки дисертаційної роботи викладено у 25 наукових працях, загальним обсягом 9,25 д.а., з них 2 розділи у колективних монографіях (0,85 д.а.); 6 статей – в наукових фахових виданнях (4 входять до міжнародних наукометричних баз даних) (3,24 д.а.); 3 статті – в іноземних наукових виданнях, які входять до міжнародних наукометричних баз даних (2,00 д.а.), 14 публікацій – за матеріалами конференцій (1 входить до міжнародних наукометричних баз даних) (3,16 д.а.). Обсяг публікацій, які відображають основний зміст дисертації і належать особисто авторові, становить 7,02 д. а.

Структура та обсяг. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Повний обсяг дисертації становить 180 сторінок. Основний зміст дисертаційної роботи викладено на 153 сторінках, що містять 15 таблиць, 15 рисунків. Список використаних джерел налічує 168 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертаційної роботи, визначено мету дослідження, сформульовано завдання, предмет і об'єкт дослідження, а також наукову новизну, практичне значення одержаних результатів, повідомлено про їх апробацію та публікацію.

У **першому розділі** “Теоретичні засади аналізу міжнародних міграційних процесів та їх впливу на міжнародну конкурентоспроможність” досліджено основні форми міжнародної міграції. Найбільш впливовим для основних економічних показників є трудова міграція. Її показники корелюються з показниками безробіття, а грошові перекази трудових мігрантів суттєво впливають на рівень ВВП багатьох країн світу.

Міжнародна трудова міграція - це переміщення працездатного населення між державами строком більше ніж на рік під впливом суто економічних причин, тобто в пошуках заробітку. На відміну від переселенської міграції, вона допускає збереження постійного зв'язку мігранта зі своєю батьківщиною.

Виділено основні потоки трудової міграції: з країн, що розвиваються в розвинуті; між розвиненими країнами; між країнами, що розвиваються; з постсоціалістичних країн до розвинених країн; міграція наукових працівників та кваліфікованих фахівців із розвинених країн у країни, що розвиваються.

Досліджено основні закономірності сучасних міграційних процесів. Сьогодні у світі значно більше міжнародних мігрантів, ніж будь-коли. За даними Департаменту з економічних і соціальних питань ООН загальна кількість мігрантів сьогодні по всьому світові вже наближається до мільярду осіб. Передбачається, що до 2050 року кількість трудових ресурсів у найбільш розвинених країнах залишиться приблизно на рівні 600 мільйонів осіб, у той же час у менш розвинених країнах вона збільшиться до 3 мільярдів у 2020-му та до 3,6 мільярдів у 2040 році. Міжнародна організація міграції класифікує країни світу на «північні» та «південні». До «північних» відносять країни з високим рівнем доходів населення, до «південних» – з низьким та середнім рівнями доходу. Відповідно до такого поділу вся міжнародна міграція робочої сили розподіляється

за чотирма основними напрямками: «Північ» - «Південь» (5% від загального потоку мігрантів), «Північ» – «Північ» (22%), «Південь» – «Північ» (40%) та «Південь» – «Південь» (33%).

У розділі розглянуто тенденції міжнародних міграційних процесів: переважання міграції робочої сили у загальному обсязі міграційних потоків; зростання демографічних факторів у розвитку міжнародної трудової міграції; розширення географії міжнародної трудової міграції; розширення масштабів міжнародної трудової міграції; збільшення обсягів нелегальної міграції; збільшення частки висококваліфікованих спеціалістів у міграційних потоках; глобальний характер міжнародної трудової міграції; інтенсивний характер міжнародної трудової міграції. Здійснено аналіз закономірностей міжнародної трудової міграції за групами країн та регіонами.

За останні п'ять років за даними Державної служби статистики України найбільша кількість міжнародних трудових мігрантів прибула в Україну у 2012 році - 76,361 тис.осіб, у 2015 році – 30,659 тис.осіб. Ці мігранти працюють переважно на підприємствах із невеликими фінансовими можливостями, які таким чином скорочують свою звітність із заробітної плати. За останні два роки кількість безробітних в Україні зросла на 500 тис. чоловік. Очевидно, що однією з причин втрати робочих місць є саме збільшення конкуренції на ринку праці за рахунок мігрантів.

Зроблено висновок про значне збільшення масштабів міжнародної трудової міграції, причому це відбувається майже в усіх країнах та регіонах.

Зростаючі обсяги міжнародних міграційних потоків здійснюють відчутний вплив на основні економічні показники і, як наслідок, на конкурентоспроможність національної економіки. Міжнародна конкурентоспроможність національної економіки формується у декілька етапів. Вона включає в себе конкурентоспроможність товарів національних виробників, конкурентоспроможність підприємств, ефективну державну економічну політику тощо. На сучасному етапі економічного розвитку основним методом для оцінювання міжнародної конкурентоспроможності національної економіки є Глобальний індекс конкурентоспроможності.

У другому розділі “Соціально-економічні наслідки міжнародної трудової міграції” досліджено вплив грошових переказів трудових мігрантів на національну економіку, побудовано аналітичні моделі впливу основних макроекономічних показників на міграційні потоки, проаналізовано соціально-економічні наслідки міжнародної трудової міграції.

Вплив міжнародної трудової міграції на основні економічні показники, як і будь-якого іншого фактора, необхідно оцінювати кількісно. Для цього використовується така категорія, як обсяг грошових переказів міжнародних трудових мігрантів. Грошові перекази міжнародних трудових мігрантів – це доходи мігрантів, які, за вирахуванням витрат на їх перебування в країні працевлаштування, спрямовуються на батьківщину і використовуються для підвищення економічного та соціального рівня життєдіяльності рідних і близьких мігрантів, розвитку місцевих територій і країн загалом.

Грошові перекази – основний фактор міжнародної трудової міграції, який впливає на економічний розвиток країн що розвиваються. Обсяг грошових переказів мігрантів за 2014 рік склав 583 млрд. дол. США, з яких приблизно 436 млрд. дол. США було відправлено до країн, що розвиваються (табл.1). Найбільші одержувачі переказів мігрантів – Індія (понад 70 млрд. дол. США), Китай (понад 64 млрд. дол. США), Філіппіни (28 млрд. дол. США), Мексика (25 млрд. дол. США), Нігерія (21 млрд. дол. США), Єгипет (20 млрд. дол. США), Пакистан (175 млрд. дол. США), Бангладеш (15 млрд. дол. США), В’єтнам (12 млрд. дол. США), Ліван (біля 9 млрд. дол. США). Для десяти країн світу грошові перекази міжнародних трудових мігрантів складають 20 і більше відсотків ВВП. У випадку Таджикистану ця цифра складає трохи менше ніж 50%.

Таблиця 1.

Обсяги грошових переказів трудових мігрантів (млрд. дол. США)

Рік	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Обсяг грошових переказів (млрд.дол.США)	443	418	453	507	533	557	583
Темпи зростання (%)	15%	-6,7%	8,7%	11,7%	4,1%	4,59%	4,73%

Джерело: систематизовано автором на основі даних Світового банку <http://www.worldbank.org/migration>.

Доведено, що обсяг грошових переказів від кваліфікованих та некваліфікованих працівників неоднаковий. Для встановлення пропорцій між цими категоріями у валовому обсязі грошових переказів було розроблено економіко-математичну модель. Агрегований показник сумарних переказів, висланих мігрантами, що народилися у країні i (країна-отримувач) та проживають у країні j (країна-відправник) за певний проміжок часу t (R_{ijt}), може бути виражений як:

$$\ln R_{ijt} = \ln M_{ijt}^{s+u} + \ln T_{ijt}^u + \sigma_{ijt} \Delta_{ijt}, \quad (1)$$

де M_{ijt}^k - це загальна кількість мігрантів типу k -типу (k означає s – для кваліфікованих, u – для некваліфікованих, $s + u$ для загальної кількості мігрантів), а T_{ijt}^k - кількість переказаних коштів на одного мігранта, $\sigma_{ijt} = M_{ijt}^s / M_{ijt}^{s+u}$ - частка кваліфікованих мігрантів у загальному мігрантопоточі з країни i до країни j , а $\Delta_{ijt} = (T_{ijt}^s - T_{ijt}^u) / T_{ijt}^u$ - відношення різниці кількості коштів, переказаних одним кваліфікованим працівником, і кількості коштів, переказаних одним некваліфікованим працівником, до кількості коштів, переказаних одним некваліфікованим працівником. Якщо кваліфіковані мігранти переказують більше некваліфікованих ($\Delta_{ijt} > 0$), то загальна кількість переказів має зростати із підвищенням рівня освіченості мігрантів. У випадку зворотної ситуації ($\Delta_{ijt} < 0$) кількість переказів скоротиться із зниженням рівня освіти мігрантів. Ця модель показує, що кваліфікація та професійні навички міжнародного трудового мігранта

перебувають у прямій залежності з обсягом переказуваних ним грошей у країну походження.

Розроблено економетричні моделі прогнозування міжнародного міграційного руху України.

$$\ln(\hat{Y}_{\rightarrow,t}) = 14,14 - 1,41 \ln(U_t) - 0,36 \ln(AW_t), \quad R^2 = 0,6391, \quad (2)$$

де $\hat{Y}_{\rightarrow,t}$ – прогнозне значення кількості емігрантів у час t , U_t - рівень безробіття у час t , AW_t - середня заробітна плата у час t . Соціально-економічні фактори, що впливають на кількість емігрантів з України: середня заробітна плата (зростання на 1% зменшить кількість емігрантів з України на 0,36%), рівень безробіття (збільшення рівня безробітних на 1% від свого середнього значення зменшить кількість вибулих з України на 1,41%).

$$\ln(\hat{Y}_{\leftarrow,t}) = -0,98 + 0,44 \ln(CI_t) + 0,59 \ln(Y_{\leftarrow,t-1}), \quad R^2 = 0,54. \quad (3)$$

$\hat{Y}_{\leftarrow,t}$ – прогнозне значення кількості іммігрантів у час t , CI_t - капітальні інвестиції у час t , $Y_{\leftarrow,t-1}$ - реальне значення кількості іммігрантів у момент часу $t - 1$ (попередній квартал). За цією моделлю при збільшенні капітальних інвестицій на 1%, кількість прибулих до України збільшиться в середньому на 0,44%.

Також розроблено авторегресійні моделі для прогнозування кількості емігрантів та іммігрантів в Україні. Для моделювання сезонності використано фіктивні змінні q_i , $i = \overline{1,3}$, які дорівнюють «1» у i -му кварталі та «0» у всіх інших кварталах. Для кількості іммігрантів до України у t -му кварталі $Y_{\leftarrow,t}$ розроблено модель

$$Y_{\leftarrow,t} = 6760,29 + 0,464Y_{\leftarrow,t-1} - 3707,67q_1 - 4004,19q_2 - 4586,05q_3, \quad R^2 = 0,42. \quad (4)$$

За моделлю (4) прогноз кількості іммігрантів до України складає: у 2014 році - 41125 осіб, а у 2015 році - 28138 осіб. Згідно останніх даних Державної служби статистики України реальна кількість іммігрантів до України у 2015 році склала 30659 осіб. Таким чином, середня абсолютна похибка у відсотках 8,22 %.

Для прогнозування кількості емігрантів з України розроблено таку модель:

$$Y_{\rightarrow,t} = 6891,42 + 1,05Y_{\rightarrow,t-4} - 2,06AW_{t-4} + [ar(1) = 0,64, ma(1) = -1,49], \quad R^2 = 0,89. \quad (5)$$

В моделі також враховано той факт, що залишки утворюють процес авторегресії та рухомого середнього ARMA(1,1).

Модель (5) показує, що збільшення кількості вибулих з України на 100 осіб призведе до збільшення кількості вибулих на 105 осіб через 4 періоди (в цьому випадку рік). Зростання середньої заробітної плати України на 100 грн. (у цінах 4 кварталу 2005 року) зменшить кількість емігрантів на 206 осіб через рік. За моделлю (5) прогноз кількості емігрантів з України складає: у 2014 році - 16207 осіб, а у 2015 році - 20141 осіб. Згідно останніх даних Державної служби статистики України реальна кількість емігрантів з України у 2015 році склала 21409 осіб. Таким чином, середня абсолютна похибка у відсотках 5,92 %. Цю модель можна використовувати для короткострокового прогнозування потоку емігрантів з України.

Запорукою ефективної міграційної політики держави є максимізація позитивного ефекту від діяльності міжнародних трудових іммігрантів.

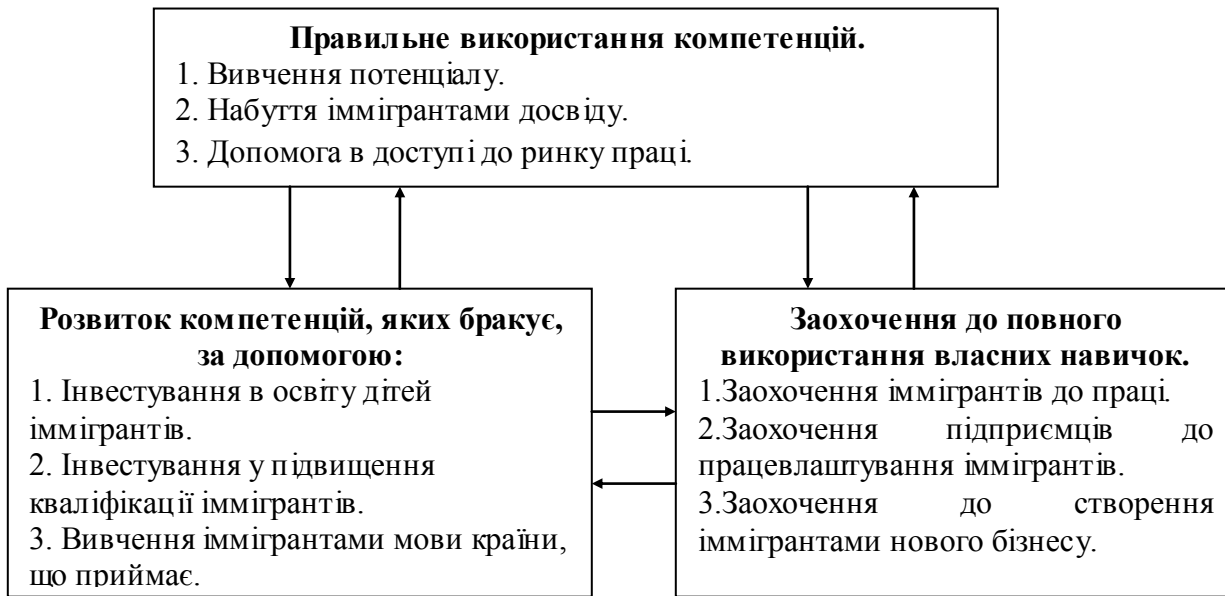

Рис.1. Використання плану ОЕСР для інтеграції іммігрантів у національний ринок праці.

Джерело: побудовано автором.

На рис.1 зображено етапи ефективного використання навичок іммігрантів згідно звіту Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) 2014 року.

У ході дослідження виявлено ймовірні соціально-економічні наслідки міжнародної трудової міграції. Серед них є як позитивні, так і негативні. Причому як для країни походження мігранта, так і для країни, що його приймає. Серед позитивних наслідків для країни походження мігранта виділимо: набуття робочою силою нових навичок; скорочення дефіциту платіжного балансу; зниження напруги на ринку праці країни; можливість простішої перебудови структури та технологічного переоснащення виробництва; а серед негативних - виїзд кваліфікованих працівників; посилення залежності від іноземного попиту не тільки на товари, але і на робочу силу; перенаправлення інвестицій із освоєння виробничих ресурсів у споживання; більші темпи інфляції. Для країни, яка приймає мігранта: позитивні - полегшення структури регіональних зрушень; спрощення вертикальної мобільності місцевих працівників; здешевлення робочої сили, зменшення загальних витрат, які залежать від скорочення кількості працівників; запобігання підвищенню цін через схильність працівників-іммігрантів до заощаджень; підвищення якості робочої сили через відбір молодших і кваліфікованіших працівників. Негативні - блокування впровадження трудозберігаючої технології; підвищення напруги на ринку праці; збільшення обсягів соціальних виплат для безробітних іноземців та членів їхніх сімей.

Також розроблено метод оцінювання ймовірності виїзду висококваліфікованих працівників за кордон, що дає можливість для визначеного рівня професійних навичок оцінити рівень еміграції.

У третьому розділі “Україна в системі міжнародних трудових міграційних процесів” запропоновано нові інструменти державного регулювання міжнародної трудової міграції в Україні. Державне регулювання міжнародної трудової міграції та доступність національного ринку праці для іноземних трудових мігрантів є одним із важливих факторів формування міжнародного іміджу країни. Можливість законного та такого, що не порушує прав людини відбору кваліфікованих та необхідних працівників поміж усіх претендентів, додає елітарності образу країни в очах її громадян та іноземців.

Категорії конкурентоспроможності національної економіки та міжнародної трудової міграції дуже тісно пов’язані. Про це свідчить і аналіз 12 основних складників формування конкурентоспроможності України відповідно до Глобального індексу конкурентоспроможності. Державне регулювання міжнародної трудової міграції впливає навіть на показники розміру національних ринків. Регламентування та обмеження обсягів потоків мігрантів призводить до зменшення безробіття всередині країни та підвищення конкурентоспроможності національних підприємств.

У сучасних умовах ринку праці внутрішні мігранти вимушені працювати за меншу заробітну плату, ніж на попередньому місці роботи, до міграції. Також має місце примусовий дауншифтинг. У цих умовах виробники здатні знизити видатки та не погіршити якість виробничого процесу за допомогою залучення на роботу внутрішніх мігрантів.

Україна має першочергово виправити недоліки, які негативно впливають на інвестиційний клімат в країні. Необхідно стабілізувати курс гривні та зменшити градус напруги у ситуації на Сході. В іншому випадку приплив іноземних інвестицій в країну буде й надалі зменшуватись.

Більшість країн Європи намагаються освоїти нові та розвинути вже існуючі методи регулювання міжнародної трудової міграції. Основною метою цих зусиль є намагання зменшити потік трудових ресурсів, що в’їжджають у країну. Деякі впроваджують жорсткіші умови в’їзду до країни, інші урізають існуючі квоти. Узагальнені інструменти державного регулювання міжнародної трудової міграції у розвинених країнах Європи наведено в табл.2.

Як можна зрозуміти з досвіду провідних країн світу, державне регулювання міжнародної міграції зазнало значних вдосконалень та змін в останні кілька років. У всіх зазначених країнах отримання дозволу на роботу та проживання є необхідною для іноземного працівника умовою. Також існує безліч перешкод для міжнародних мігрантів на шляху до отримання роботи в цих країнах, серед яких – надання переваги місцевим працівникам та необхідність підтвердження власної кваліфікації та рівня освіти. Більшість країн ЄС намагається заохотити до переїзду висококваліфікованих іноземних працівників. Вони можуть позитивно вплинути на рівень науки та технології в країні.

Як висновок, можна зазначити, що впровадження дозволів на роботу та проживання і стимуляція імміграції кваліфікованих працівників є необхідними для України, якщо враховувати позитивний європейський досвід.

Інструменти державного регулювання міжнародної трудової міграції в країнах Західної Європи

Назва інструменту	Назва країни				
	Бельгія	Швеція	Франція	Німеччина	Велика Британія
Дозвіл на проживання	+	+	+	+	+
Дозвіл на роботу	+	+	+	+	+
Обмеження для негромадян ЄС		+	+	+	+
Спеціальні інструменти регулювання					+
Інтеграційні курси				+	
Особливі умови в'їзду для кваліфікованих робітників	+	+	+	+	+

Джерело: побудовано автором.

Важливим аспектом державної міграційної політики є регулювання трудової еміграції з країни. На прикладі Філіппін можна переконатись у тому, що грамотне стимулювання працівників, які не можуть реалізувати себе на національному ринку праці, до від'їзду може стати основою для економічного зростання.

Перерахована низка заходів та інструментів регулювання міжнародної трудової еміграції не може бути повністю імплементована в українських реаліях. Проте такі практики можуть бути використані як приклад, а згодом вдосконалені та адаптовані. Користуючись зарубіжним досвідом, можна створити свої власні регулятивні інструменти та досягти прогресу в регламентації міжнародної трудової еміграції в Україні.

Виділено такі інструменти регулювання державної міграційної політики: закони і нормативно-правові документи, соціальна політика, зовнішня діяльність, фінансова політика, митна політика, інвестиційна політика, інноваційна політика та політика науково-технічного розвитку, регіональна політика, інформаційна політика. Зроблено детальний аналіз кожного інструменту.

На сучасному етапі серед першочергових завдань урядової політики можна визначити підтримку вітчизняних науковців та IT-спеціалістів. Виїзд цих осіб за кордон називається «відтоком мізків» і є одним із факторів зниження конкурентоспроможності національної економіки.

Запропоновано в якості інструменту державного регулювання впровадження сертифікату для трудових мігрантів, що містив би інформацію про фахову підготовку, досвід, професійні здобутки людини. Без наявності цього сертифікату або без відмітки про відповідні до займаної посади професійні навички у ньому роботодавець не може прийняти іноземного робітника у штат. Сертифікат міжнародного трудового мігранта мусить містити два розділи. У першому розділі має бути вичерпна інформація індивідуального характеру про самого міжнародного трудового мігранта. Необхідно вказати відомості про вік працівника, його стать, сімейний стан, наявність хронічних хвороб та психічне

здоров'я. Інформація цього розділу мусить дати уявлення про ступінь працездатності міжнародного трудового мігранта та зменшити ризик подальших державних соціальних виплат, пов'язаних із втратою робітником працездатності. Деякі відомості про працівника мають перевірятися шляхом посилення запитів до країни його походження. Це дозволить упевнитися у надійності даних про відсутність порушень закону міжнародним трудовим мігрантом та відсутність кримінального переслідування цієї людини на батьківщині. Другий розділ має містити інформацію про наявність середньої та вищої освіти міжнародного трудового мігранта. Спираючись на тенденції сучасної економіки України, держава надає перевагу у відборі робітникам – фахівцям з технічних спеціальностей. Збільшення їхньої кількості та збільшення кількості фахівців з новітніх технологій забезпечить зростання наукового та технологічного потенціалу України.

Нагальним завданням у регулюванні міжнародної міграції робочої сили є визначення повного комплексу характеристик, що формують профіль «золотого мігранта», тобто особи, чия еміграція або імміграція призведе до максимізації позитивного ефекту на ринок праці країни його походження та дозволить підвищити ефективність діяльності підприємства, яке працевлаштовує його в приймаючій країні. Виконання цього завдання зможе допомогти максимізувати ефективність ринку праці та, відповідно, підвищити міжнародну конкурентоспроможність національної економіки. Запропоновані заходи мають допомогти підвищити міжнародну конкурентоспроможність національної економіки та покращити імідж країни в цілому.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення і запропоновано рекомендації щодо державного регулювання міжнародної трудової міграції для посилення міжнародної конкурентоспроможності національної економіки. Здійснене дослідження дозволило зробити такі загальні висновки теоретичного та науково-практичного характеру, які відображають вирішення завдань відповідно до поставленої мети:

1. Сьогодні до міжнародної міграції залучено найбільш широке розмаїття етнічних та культурних груп, ніж будь-коли раніше. Мігрує значно більше жінок (поодинокі чи на чолі сімей); число людей, що живуть і працюють за кордоном, не маючи законного статусу, невпинно зростає; спостерігається суттєвий приріст тимчасової міграції. Найбільшу частку учасників міжнародної трудової міграції становлять представники робочих спеціальностей, але в ній беруть участь і службовці. Поряд з цим існує і міграція в пошуках більш високої заробітної плати, більш комфортельних умов праці та життя. Ці обставини зумовлені нерівномірним економічним розвитком країн. Такий вид міграції пов'язаний, перш за все, з виїздом кваліфікованих фахівців, учених.

2. Головною проблемою сучасних міжнародних міграційних процесів залишається нерівність попиту та пропозиції на ринку праці. Така ситуація створює тиск як на країни-імпортери, так і на країни-експортери праці.

Встановлення зв'язку між пропозицією та попитом – важливий аспект міграційної політики, який справляє вплив на конкурентоспроможність країни.

3. Відповіддю на виклики міграції повинна бути активна міграційна політика. У центрі уваги держави має бути скорочення еміграції та сприяння поверненню мігрантів на батьківщину. Одним із засобів досягнення цієї мети може стати спрямування заробітків мігрантів, які ті щорічно переказують в країну походження, на розвиток малого і середнього бізнесу, поліпшення інфраструктури, створення нових робочих місць.

4. Основними напрямками вдосконалення державної демографічної політики у сфері регулювання трудової міграції повинні стати заходи, спрямовані, в першу чергу, на досягнення безпеки країни, нарощування демографічного та економічного потенціалу, створення умов для зростання добробуту населення. Стосовно основного об'єкту трудової міграції – ринку праці – основним призначенням демографічної політики є його захист, покращання професійно-кваліфікаційного забезпечення ринку праці, як важливого фактора підвищення конкурентоздатності країни.

5. Важливим напрямом вдосконалення демографічної політики стосовно внутрішніх міграційних переміщень є забезпечення свободи пересування громадян країни та оптимізація міжрегіонального перерозподілу працівників із урахуванням рівня конкурентоспроможності регіонів України як у національному, так і в георегіональному та глобальному вимірах.

6. У дисертаційному дослідженні сформовано та визначено основні аспекти, на які впливають процеси міжнародної трудової міграції. Це рівень безробіття всередині країни, образ країни у міжнародному сприйнятті, якість трудових і керівних кадрів держави. Істотним є вплив грошових переказів міжнародних трудових мігрантів на економіку країни, які справляють мультиплікаційний ефект на рівень конкурентоздатності країни.

7. За допомогою економіко-математичної моделі встановлено, що обсяг грошових переказів міжнародних трудових мігрантів залежить від кваліфікації працівників. Побудовані в роботі економетричні моделі прогнозування потоків трудової еміграції та імміграції в Україні показують що безпосередній вплив на їхні обсяги чинять показники середньої заробітної плати, рівня безробіття, капітальні інвестиції.

8. Зв'язок між державним регулюванням міжнародної трудової міграції та рівнем конкурентоздатності національної економіки проаналізовано із використанням Глобального індексу конкурентоспроможності. В ході дослідження 12 його компонентів було виявлено, що регламентування та обмеження обсягів потоків мігрантів призводить до зменшення безробіття всередині країни та підвищення конкурентоспроможності національних підприємств.

9. В Україні необхідно вносити зміни у державне регулювання міжнародної трудової міграції та стимулювати власні підприємства, які використовують працю місцевих працівників замість дешевої робочої сили з-за кордону. Крім цього, необхідно мінімізувати негативні ефекти міжнародної трудової міграції, перешкоджати «відтоку мізків» та впровадити сертифікат трудового мігранта.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Розділи у колективних монографіях:

1. Прогнозування соціально-економічних процесів: сучасні підходи та перспективи: монографія / За ред. О.І.Черняка, П.В.Захарченка. – Бердянськ: Видавець Ткачук О.В., 2011. - 436 с. - 21,4 д.а. (*автору у співавторстві з Черняком О.І. належить розділ «An influence of governmental regulation of labor force migration on Ukrainian economy», с.164-170, 0,35 д.а., особисто автору належить 0,2 д.а.: аналіз державного регулювання міжнародної трудової міграції в Україні*).

2. Сучасні проблеми прогнозування соціально-економічних процесів: концепції, моделі, прикладні аспекти: монографія / за ред. О.І.Черняка, П.В.Захарченка. – Бердянськ: Видавець Ткачук О.В., 2012.- 564 с. – 28 д.а. (*автору у співавторстві з Старостіной А.О. належить розділ «Modern trends of international migration and it's regulation in Europe», с.155-164, 0,5 д.а., особисто автору належить 0,3 д.а.: аналіз державного регулювання міжнародної трудової міграції в розвинених країнах Європи*).

Статті у наукових фахових виданнях:

3. Черняк Є.О. Some approaches to governmental regulation of labor force migration in Ukraine / Є.О.Черняк, О.І.Черняк // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. –2012. – Вип. 140. – С.18-22. (0,6 д.а., особисто автору належить 0,36 д.а.: аналіз інструментів державного регулювання міжнародної трудової міграції в країнах ЄС, обґрунтування поняття «сертифікат трудового мігранта»), (*міститься у міжнародній наукометричній базі даних РІНЦ*).

4. Черняк Є.О. Міжнародні міграційні процеси у формуванні конкурентоспроможності економіки України / Є.О.Черняк // Теоретичні та прикладні питання економіки. –2013. –Вип.28, т.1. – С.393-401. (0,52 д.а.).

5. Черняк Є.О. An influence of international labor force migration on national competitiveness / Є.О. Черняк // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. – 2013. – Вип. 9(150). – С.25-28. (0,5 д.а.) (*міститься у міжнародних наукометричних базах даних РІНЦ, Index Copernicus*).

6. Черняк Є.О. Поняття «золотого мігранта» в контексті державного регулювання міжнародної міграції робочої сили / Є.О. Черняк // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля.–2013. – №10(199). – С.76-80. (0,62 д.а.).

7. Черняк Є.О. Зростання внутрішньої міграції в Україні: переваги та недоліки для вітчизняних підприємств, вплив на конкурентоспроможність країни / Є.О.Черняк / [Електронний ресурс] // Ефективна економіка. -2014.-№11. – Режим доступу до журналу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=3534>. (0,5 д.а.). (*міститься у міжнародних наукометричних базах даних SIS (Scientific Indexing Services), Index Copernicus*).

8. Черняк Є.О. Міжнародна трудова еміграція та «відтік мізків»: економічне обґрунтування еміграції з України / Є.О. Черняк // Економіка та держава.–2015.–№ 5. – С.120-123. (0,5 д.а.). (*міститься у міжнародній наукометричній базі даних SIS*).

Статті в іноземних наукових виданнях:

9. Chernyak O. Modern challenges in governmental regulation of labor force migration in Ukraine / O.Chernyak, Y.Chernyak // *Ekonomika*. – 2012. – vol.91 (1). – P.93-104. (Lithuania).(0,82 д.а., особисто автору належить 0,54 д.а.: сучасні тенденції міжнародних міграційних процесів у Східній Європі та Центральній Азії). (міститься у міжнародних наукометричних базах даних *ProQuest, Econlit, EBSCO, IBSS (International Bibliography of the Social Sciences)*).

10. Chernyak O. The Main Triggers of the Balance of Payment Crisis in the Eastern Europe / O.Chernyak, V.Khomyak, Y.Chernyak // *Procedia Technology*. – 2013. – vol.8. – P.47-50. Elsevier Publ. (0,68 д.а., особисто автору належить 0,17 д.а.: оцінка впливу грошових переказів трудових мігрантів на стан платіжного балансу країни) (міститься у міжнародній наукометричній базі даних *Scopus*).

11. Chernyak O. “The Golden Migrant” Concept in Governmental Regulation of the Labor Force Migration / O.Chernyak, Y.Chernyak // *Studia Securitatis*. –2014. – Tome VIII, №1. – P.118-122. (Romania). (0,5 д.а., особисто автору належить 0,3 д.а.: обґрунтування поняття «золотий мігрант») (міститься у міжнародній наукометричній базі даних *Index Copernicus*).

Матеріали наукових конференцій:

12. Черняк Є.О. Переваги членства в ЄС: досвід Естонії / Є.О.Черняк // В кн.: Шевченківська весна: Економіка: Матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених [за заг. ред. проф. В.Д.Базилевича]. – Вип. VIII . Том 2.–К.: ТОВ «Сталь», 2010. –С.175-176. (0,18 д.а.).

13. Черняк Є.О. Рейтингове оцінювання показників конкурентоспроможності національної економіки. Приклад Естонії / Є.О.Черняк // В кн.: Тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції «Прогнозування соціально-економічних процесів» (ПСЕП-2010), 3-5 червня 2010 р., м. Бердянськ.–К.: КВІЦ, 2010. – С.106-109.(0,25 д.а.).

14. Черняк Є.О. Сучасні проблеми міграційної політики України / Є.О.Черняк // В кн.: Шевченківська весна: економіка: Матеріали IX Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених / [За заг. ред. проф. В.Д.Базилевича]. – Вип. IX . Том 2.–К.: Освіта України, 2011. – С.163-165. (0,2 д.а.)

15. Chernyak O. Modern challenges in governmental regulation of labor force migration in Ukraine / O. Chernyak, Y. Chernyak // Abstracts of 3 rd International Conference “The Economies of Balkan and Eastern Europe Countries in the changed word” (EBEES 2011), May 5-8, 2011, Piteshti, Romania. – P. 62. [Електронне видання]: Режим доступу http://ebeec.teikav.edu.gr/ebeec2011/images/stories/documents/EBEES2011_Abstracts.pdf. (0,1 д.а., особисто автору належить 0,05 д.а.: аналіз державного регулювання міжнародної трудової міграції в Україні).

16. Chernyak O. Classification of Financial Conditions of the Enterprises in Different Industries of Ukrainian Economy Using Bayesian Networks / O.Chernyak, Y.Chernyak // *Proceedings of 5 International Conference On Information Technologies in Agriculture, Food and Environment (НАІСТА-2011)*, September 8-11, 2011, Skiathos Island, Greece.-Volume II. –P.519-530. (1 д.а., особисто автору належить 0,5

д.а.: дослідження впливу фінансової стійкості на його конкурентоспроможність). (міститься у міжнародній наукометричній базі *Scopus*).

17. Черняк Є.О. The Western European Experiences of Governmental Regulation of Labor Force Migration / Є.О.Черняк // В кн.: Шевченківська весна: економіка: Матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених / [За заг. ред. проф. В.Д. Базилевича]. – Вип. X . Том 2. – К.: Освіта України, 2012. – С.116-117. (0,28 д.а.).

18. Chernyak O. Some approaches to governmental regulation of labor force migration in Ukraine / O.Chernyak, Y.Chernyak // Abstracts of 4 th International Conference “ The Economies of Balkan and Eastern Europe Countries in the changed word” (EBEES 2012), May 11-13, 2012, Sofia, Bulgaria. – P. 45. [Електронне видання]: Режим доступу http://ebeec.teikav.edu.gr/ebeec2012/documents/EBEES12_Book_of_Abstracts.pdf. (0,1 д.а., особисто автору належить 0,05 д.а.: аналіз європейського досвіду з державного регулювання міжнародної трудової міграції).

19. Черняк Є.О. Міжнародні міграційні процеси у формуванні конкурентоспроможності національної економіки / Є.О.Черняк // В кн.: Конкурентоспроможність національної економіки: Матеріали XIII Міжнародної науково-практичної конференції, 19 квітня 2013 р. – С.273-276. [Електронне видання]: Режим доступу http://econom.univ.kiev.ua/konf_KNE13/docs/conf_materials.pdf. (0,3 д.а.).

20. Chernyak Y. International labor force migration in a national competitiveness formation / Y.Chernyak // Book of Abstracts of 5th International Conference “The Economies of Balkan and Eastern Europe Countries in the Changed world” (EBEES 2013), May 9-12, 2013, Istanbul, Turkey.-P. 55. [Електронне видання]: Режим доступу http://ebeec.teikav.edu.gr/documents/Book_of_Abstracts_2013.pdf. (0,1 д.а.).

21. Черняк Є.О. Особливості державного регулювання міжнародної міграції робочої сили в умовах глобалізації / Є.О.Черняк // В кн.: Економічні механізми стимулювання соціально-економічного розвитку: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (22-23 листопада 2013 р., м.Ужгород). У 2-х частинах. – Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2013. ч.2. – С.69-71. (0,2 д.а.).

22. Черняк Є.О. New Approaches to Governmental Regulation of the International Labor Force Migration / Є.О.Черняк // Програма та тези доповідей II Міжнародної конференції «Глобальні виклики для навколишнього середовища і ресурсної економіки в країнах Центральної та Східної Європи: безпека та сталий розвиток», 9-11 жовтня 2014 р., м.Київ.- К.,[б.в.], 2014.- С.57. (0,1 д.а.).

23. Черняк Є.О. Особливості державного регулювання міжнародної міграції робочої сили в сучасних умовах / Є.О.Черняк // В кн.: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Механізми, стратегії, моделі та технології управління економічними системами за умов інтеграційних процесів: теорія, методологія, практика», 2-4 жовтня 2014 р., м.Хмельницький.-Хмельницький: ХмЦНТІ, 2014. – С.134-135. (0,15 д.а.).

24. Chernyak Y. Increase of internal migration in Ukraine: advantages and disadvantages for national enterprises, influence on country's competitiveness/ Y.Chernyak // Regional Innovations. - 2015. – N3.-P.26 (France). (0,1 д.а.)

25. Chernyak O. International Labor Force Emigration and the “Brain Drain”: the Economical Discourse of Emigration from Ukraine / O.Chernyak, Y.Chernyak // Book of Abstracts of XXVIII International Conference “Problems of Decision Making under Uncertainties (PDMU-2016)”, August 25-30, 2016, Brno, Czech Republic.- Київ: МП "Леся", 2016. - Р.31-32. (0,1 д.а., особисто автору належить 0,05 д.а.: обґрунтування поняття чистого прибутку від міграції).

АНОТАЦІЯ

Черняк Є.О. Міжнародна трудова міграція у системі факторів конкурентоспроможності країн. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.02 – світове господарство і міжнародні економічні відносини. – Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Міністерство освіти і науки України. – Київ, 2016.

У дисертації розроблено та обґрунтовано методологічні підходи щодо державного регулювання міжнародної трудової міграції для посилення міжнародної конкурентоспроможності національної економіки. Розроблено комплекс рекомендацій із вдосконалення регулювання міжнародної трудової міграції в Україні на основі досвіду розвинених країн. Сформульовано поняття «сертифікат трудового мігранта» як документ, що містить низку відомостей про міжнародного мігранта, його освіту, професійні навички та соціальний статус. Це дозволить спростити процедуру якісного відбору серед мігрантів, які приїждять до країни. Запропоновано теоретичні підходи до аналізу впливу міжнародної трудової міграції на економіку країн та охарактеризовано її позитивні та негативні аспекти. Це уможливило доведення наявності впливу міжнародних міграційних процесів на міжнародну конкурентоспроможність національної економіки в цілому та на кожну з 12 основних її складових відповідно до Глобального індексу конкурентоспроможності. Досліджено теоретичні засади оцінювання впливу грошових переказів трудових мігрантів на основні економічні показники та врахування динаміки їх обсягів при здійсненні державного регулювання міжнародної трудової міграції. Встановлено, що обсяг грошових переказів залежить від кваліфікації працівників; з метою вивчення впливу цієї залежності на обсяг грошових переказів побудовано економіко-математичну модель. Розроблено методи оцінювання ймовірності виїзду висококваліфікованих працівників за кордон («відтік мізків»), що дає можливість оцінити рівень еміграції для визначеного рівня професійних навичок мігранта.

Ключові слова: міжнародна трудова міграція, державне регулювання, Глобальний індекс конкурентоспроможності, національна конкурентоспроможність, сертифікат трудового мігранта, «золотий мігрант».

АННОТАЦИЯ

Черняк Е.А. Международная трудовая миграция в системе факторов конкурентоспособности стран. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.02 – мировое хозяйство и международные экономические

отношения. – Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Министерство образования и науки Украины. - Киев, 2016.

В диссертации разработаны и обоснованы методологические подходы к государственному регулированию международной трудовой миграции для повышения международной конкурентоспособности национальной экономики. Разработано комплекс рекомендаций по усовершенствованию регулирования международной трудовой миграции в Украине на основании опыта развитых стран. Сформулировано понятие «сертификат трудового мигранта» как документ, который содержит перечень сведений о международном мигранте, его образовании, профессиональных навыках и социальном статусе, что позволяет упростить процедуры качественного отбора среди мигрантов, приезжающих в страну. Введено и обосновано понятие «золотой мигрант» как лицо, эмиграция или иммиграция которого окажет максимальный положительный эффект на рынок труда страны его происхождения и позволит повысить эффективность работы предприятия, которое трудоустроит его в принимающей стране.

Предложены теоретические подходы к анализу влияния международной трудовой миграции на экономику страны и определены ее положительные и отрицательные стороны. Это позволило доказать наличие влияния международных миграционных процессов на международную конкурентоспособность национальной экономики в целом и на каждую из 12 основных ее составляющих согласно Глобальному индексу конкурентоспособности. Исследованы теоретические основы оценивания влияния денежных переводов трудовых мигрантов на основные экономические показатели и учета динамики их объемов при осуществлении государственного регулирования международной трудовой миграции. Установлено, что объем денежных переводов зависит от квалификации работников. Для изучения влияния данной зависимости на объем денежных переводов разработано экономико-математическую модель. Данная модель показывает, что квалификация и профессиональные навыки международного трудового мигранта находятся в прямой зависимости с объемом переводимых им денег в страну происхождения.

Предложено понятие «принудительный дауншифтинг» - вынужденное трудоустройство внутренних мигрантов на условиях худших, чем они имели до миграции. Это явление позволяет производителям снизить расходы и не ухудшить качество производственного процесса при помощи привлечения на работу внутреннего мигранта. Разработаны методы оценивания вероятности выезда высококвалифицированных работников за границу («утечка мозгов»), что позволяет оценить уровень эмиграции для определенного уровня профессиональных навыков мигранта. Показано зависимость вероятности эмиграции от среднего уровня заработной платы в принимающей стране и в стране происхождения, а также от уровней средних индивидуально-специфических и фиксированных затрат. Также построены эконометрические модели прогнозирования потоков трудовой эмиграции и иммиграции в Украине.

Ключевые слова: международная трудовая миграция, государственное регулирование, Глобальный индекс конкурентоспособности, национальная конкурентоспособность, сертификат трудового мигранта, «золотой мигрант».

ANNOTATION

Chernyak Y.O. International labor force migration in system of factors of countries' competitiveness. – Manuscript.

The Dissertation submitted in fulfillment of the requirements for the PhD degree in economic sciences, specialty 08.00.02 – World Economy and International Economic Relations. – Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ministry of Education and Science of Ukraine. – Kyiv, 2016.

The methodological approaches to the governmental regulation of the international labor force migration and strengthening of the national economy's international competitiveness are developed in the dissertation. The list of recommendations for improvement of governmental regulation of the international labor force migration, based on the experience of the developed countries, is also provided. The concept of the Labor migrant certificate as a document, that includes an amount of information about the international migrant, his education, professional skills and social status, and allows to make the procedure of selection of immigrants easier is stated.

The theoretical approaches to the analysis of the influence of the international labor force migration on country's economy are proposed and its positive and negative effects are characterized. That gives a possibility to prove the existence of the influence of international labor force migration on national economy's international competitiveness in general and on each of its 12 main pillars, according to GCI, separately.

The theoretical background for evaluation of the influence of the remittances on main economic figures is studied. It also proved, that the changes in the amount of the migration capital should be taken into account in the process of governmental regulation of the labor force migration. The dependence between the amount of remittances and the worker's qualification is shown; according to the necessity of studying of influence of this dependence on remittances amount, the economic-mathematical model was created. The methods of evaluation of probability of the "brain drain" are proposed. That allows to evaluate the emigration rate, according to the concrete level of professional skills.

Key words: labor force migration, governmental regulation, Global Competitiveness Index, national competitiveness, labor migrant's certificate, «golden migrant».